

การเพาะเลี้ยงปลาสวาย

คำนำ

ปลาสวาย เป็นปลาน้ำจืดประเภทไม่มีเกล็ด เช่นเดียวกับ ปลาเทโพ ปลาเทพาและสังกะวาด เป็นปลาที่มีขนาดใหญ่มาก รองจากปลาบึก ขนาดใหญ่ที่สุดมีความยาว ถึง 150 เซนติเมตร ปลาชนิดนี้มีพบในแถบ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชา เวียดนามและไทย

ปลาสวายมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Pangasianodon hypophthalmus* (เดิม *Pangasius sutchi*) เป็นปลาที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศอีกชนิดหนึ่ง การเพาะพันธุ์ปลาชนิดนี้สำเร็จในปี 2509 และหลังจากนั้น 3 ปีการเพาะพันธุ์และการอนุบาลก็ประสบความสำเร็จ พอดำเนินเป็นการค้าได้ นอกจากนี้ ได้มีอาชีพเลี้ยงลูกปลานขนาดเล็กเพื่อส่งขายต่างประเทศแบบลูกปลาสวายสวยงามได้ด้วย ในการเลี้ยงปลาเป็นอาชีพ ปลาสวายเป็นปลาอีกชนิดหนึ่งที่ได้รับคานิยมในการเลี้ยงอย่างกว้างขวาง สามารถเลี้ยงได้ทั้งในบ่อ ในกระชัง และเลี้ยงได้ทั้งชนิดเดียว หรือเลี้ยงรวมกันกับปลาชนิดอื่น เช่น ปลาตะเพียน ปลานิล ฯลฯ จังหวัดที่เลี้ยงปลาสวายในกระชังกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานีและนครสวรรค์ โดยสร้างกระชังขนาดใหญ่เลี้ยงเรียงรายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ นับว่าเป็นปลาที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่ง เพราะปลาสวายเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย โตเร็ว และไม่ค่อยมีโรคพยาธิเบียดเบียนเช่นปลาอื่น ๆ นอกจากนั้นยังเป็นปลาที่กินอาหารได้เกือบทุกชนิด แม้เศษอาหารจากร้านค้าครัวเรือนหรือมูลสัตว์ เช่น มูลไก่ มูลสุกร ฯลฯ ก็ใช้เป็นอาหารปลาสวายได้เป็นอย่างดีอีกทั้งปลาสวายเนื้อมีรสดีมีปริมาณมากสามารถปรุงแต่งเป็นอาหารได้หลายแบบหลายรส

แหล่งกำเนิดและการแพร่กระจาย

ปลาสวาย มีแหล่งกำเนิดในประเทศอินเดียและพม่า ต่อมาได้แพร่เข้ามาในประเทศอินโดนีเซียและไทย สำหรับประเทศไทย แหล่งที่พบปลาสวายชุกชุมมากที่สุด อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาโดยทั่วไป คือ มักพบเห็นตามแม่น้ำ ลำคลอง ตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรื่อยไปถึงจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าปลาสวายชอบอาศัยอยู่บริเวณที่เป็นอ่าว มักจะว่ายรวมกันเป็นฝูง ๆ อยู่ในน้ำลึกซึ่งมีกระแสน้ำไหลถ่ายเทได้ ชอบรวมกลุ่มพักอยู่ในที่ร่มใกล้พืชน้ำและมีผักตบชวา หรือ แพงสนุ่นขึ้นหนาแน่น เป็นปลาที่ตื่นตกใจง่ายเมื่อถูกรบกวนหรือถูกทำอันตราย

รูปร่างลักษณะและนิสัย

ปลาสรวยมีรูปร่างค่อนข้างเรียวยาว หัวค่อนข้างกว้าง แต่ไม่แบนมากนัก ปากอยู่ต่ำ กว้างทุ่ มีตาขนาดเล็ก มีหนวด 2 คู่ คือ หนวดขากรรไกรบน 1 คู่ และหนวดขากรรไกรล่าง 1 คู่ ซึ่งหนวดคู่แรกมีความยาวกว่าหนวดคู่ที่ 2 เส้นข้างตัวมีลักษณะเป็นเส้นสมบูรณ์ ส่วนสำคัญของลำตัวที่สำคัญ ๆ คือ ความยาวสุดของลำตัวประมาณ 4 เท่าครึ่ง ของความยาวส่วนหัว ส่วนความยาวมาตรฐานลำตัวยาวประมาณเกือบ 4 เท่าครึ่งของความกว้างลำตัว ครีบหลังมี ก้านแข็ง 1 ก้าน มีลักษณะฟันเลื่อย และมีก้านแขนง 6 ก้าน มีครีบอกมีก้านแข็ง 1 ก้าน และก้านแขนง 6 ก้าน ลักษณะภายในที่สำคัญ มีซี่เหงือก 20 ซี่ มีฟันซี่เล็ก ๆ เรียง เป็นแถวบนขากรรไกรบนทั้ง 2 คู่ มีฟันบนเพดานเรียงเป็น 2 แถว ปลาสรวยที่แก่เต็มวัยจะมีลำตัวเป็นสีเทาดำ บริเวณด้านหลังและมีสีขาวบริเวณตั้งแต่ด้านข้างของลำตัว จากส่วนหน้า ถึงโคนหางขนานไปกับเส้นข้างตัวทั้งด้านบนและด้านล่างทำให้แลดูสวยงามมาก

ลูกปลาสรวยขนาดเล็กมีลักษณะ ต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันมากกับลูกปลาเทโพและสังกะวาด ทำให้ยากแก่การจำแนก แต่จากผลการศึกษาและค้นคว้าพอสรุปข้อแตกต่างของลูกปลาทั้ง 3 ชนิดได้ดังนี้

ความแตกต่างระหว่างลูกปลาสรวย เทโพ และลูกปลาสังกะวาด

ลักษณะที่แตกต่าง	ลูกปลาสรวย	ลูกปลาเทโพ	ลูกปลาสังกะวาด
1. อัตราส่วนระหว่างความกว้างต่อความยาวของส่วนหัว	1 : 7.9-8.1	1 : 6.7-7.2	1 : 7.3-7.4
2. แนวส่วนหลัง	แนวส่วนหน้าและส่วนหลังของครีบหลัง อยู่แนวโค้งอันเดียวกัน	อยู่ในแนวเดียวกัน	ไม่อยู่ในแนวโค้งเดียวกัน
3. ก้านอ่อนของครีบท้อง	8-9 ก้าน	6 ก้าน	6 ก้าน
4. รอยผ่าของปาก	มุกกว้าง	มุกกว้างกว่าสรวยเล็กน้อย	มุกแคบกว่าสรวยและเทโพมาก
5. ซี่เหงือก	มากกว่า	12 ซี่ มีลักษณะเป็นซี่เหงือกของปลากินเนื้ออย่างเด่นชัด	มากกว่า 12 ซี่
6. สีของครีบหลังและครีบอก	สีดำจางพอสังเกตเห็น	สีดำเข้มชัดเจน	ไม่มีสี
7. สีครีบอก	สีดำจาง ๆ	สีดำเข้ม	ไม่มีสี
8. การผุดขึ้นที่ผิวหนัง	ผุดขึ้นเร็วและสะบัดหางจนน้ำกระเด็น	ผุดขึ้นเร็วและสะบัดหางค่อนข้างเร็ว	ผุดขึ้นช้า ๆ และไม่สะบัดหาง
9. การรวมฝูงและว่ายน้ำ	ไปเป็นฝูงเดี่ยวหรือรวมกับปลาเทโพ	ไปเป็นฝูงหรือรวมกับลูกปลาสรวย	ไปฝูงเดี่ยวไม่รวมกับปลาชนิดอื่น

หมายเหตุ จากลักษณะที่แตกต่างดังกล่าวข้างต้น ผู้มีอาชีพรวบรวมลูกปลาสรวยสามารถใช้ลักษณะที่แตกต่างที่สำคัญเป็นหลักในการสังเกตได้ 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 2, 6 และ 8

การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์

พ่อแม่พันธุ์ปลาสวยงามควรมีอายุระหว่าง 2-5 ปี มีน้ำหนัก 4-8 กิโลกรัม โดยในฤดูผสมพันธุ์จะสังเกตเห็นความแตกต่างได้ชัดเจน ความแตกต่างระหว่างเพศผู้และเพศเมียของปลาสวยงามนั้น จะสังเกตเห็นได้จากปลาที่ไม่โตเต็มวัย แต่พอถึงฤดูวางไข่และผสมพันธุ์ทั้งปลาเพศผู้และปลาเพศเมีย จะมีลักษณะภายนอกที่เด่นชัด คือ

ปลาเพศเมีย

ส่วนท้องพองเป่ง กลมมนูน พื้นที่นูนมาก ลักษณะช่องเพศเป็นรูปร่างรีกว้างใหญ่กว่าตัวผู้ ช่อง

เพศพองเป่ง และมีสีแดงเข้ม ลำตัวจะมีสีขาวยาว สวยงาม พอถึงเวลาที่ปลาเพศเมียมีไข่สุกเต็มที่พร้อมที่จะวางไข่ มีลักษณะสังเกตได้ง่าย

- มองเห็นเม็ดไข่สีเหลืองไหลออกมาจากช่องเพศ

ในทันทีที่จับปลาขึ้นมาพ่นน้ำ

- เมื่อจับโคนหางงอพับมาทางด้านหน้า ไข่ที่สุกแล้วจะไหลออกมาอย่างต่อเนื่อง

ปลาเพศผู้

จะมีท้องเรียบกว่าและไม่นูนเหมือนปลาเพศเมีย พื้นท้องแข็งกว่าช่องเพศ เป็นรูปรีเช่นเดียวกัน แต่แคบและเล็กกว่า สีแดงอ่อน และมีส่วนของอวัยวะเพศยื่นยาวออกมา ปลาตัวผู้ที่มีน้ำเชื้อสมบูรณ์และแก่เต็มที่ เมื่อใช้มือบีบที่บริเวณช่องเพศเบา ๆ จะเห็นน้ำเชื้อสีขาวมาออกเห็นได้ชัด

แหล่งพ่อแม่พันธุ์

พ่อแม่พันธุ์ที่เพาะในปัจจุบันได้มาจากการเลี้ยงทั้งนั้น โดยเลี้ยงในบ่อดินขนาดใหญ่ ไม่จำเป็นต้องแยก

เพศ เริ่มเลี้ยงประมาณ เดือน มกราคม โดยปล่อยปลาประมาณ 1 กิโลกรัม ในอัตราประมาณ 1 ตัว / 2 ตารางเมตร ให้อาหารชนิด เม็ดลอยน้ำเช่นเดียวกับการเลี้ยงปลาทั่วไป การขุนอาหารจะเริ่มประมาณ เดือน มีนาคม โดยให้ปลาเปิดเสริมสปตาห์ละครั้ง นอกจากนั้นต้องคอยดูแลเพิ่มน้ำในบ่อเสมอ

การเพาะพันธุ์

การฉีดฮอร์โมน

ในธรรมชาติปลาสวยงามจะผสมพันธุ์ วางไข่ ในบริเวณที่มีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก ในช่วง ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม-ตุลาคม ปัจจุบันการเพาะพันธุ์ปลาสวยงาม โดยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม ทำให้มีพันธุ์ปลาพอเพียงกับการเลี้ยง โดยสามารถเพาะพันธุ์ปลาได้ตั้งแต่เดือน เมษายน-ตุลาคม

ใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์ (Suprefact) ร่วมกับยาเสริมฤทธิ์ (Motilium) ฉีดให้แม่ปลาครั้งเดียว อัตราฮอร์โมนสังเคราะห์ 15-25 ไมโครกรัม/กิโลกรัมและยาเสริมฤทธิ์ 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พ่อปลาฉีดพร้อมแม่ปลาด้วยความเข้มข้นฮอร์โมนสังเคราะห์ 5-10 ไมโครกรัม/กิโลกรัมและยาเสริมฤทธิ์ 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ ตัวปลา ตำแหน่งที่นิยม คือ เข้ากล้ามเนื้อ เหนือเส้นข้างลำตัว ใต้ครีบหลังหรือตำแหน่งโคนครีบหู เนื่องจากพ่อแม่พันธุ์ปลาสวายมีขนาดใหญ่มาก นอกจากนั้นยังมีเงี่ยงแหลมหากใช้ยาสลบช่วยระหว่างการฉีดและการรีดจะช่วยให้ทำงานได้สะดวกขึ้น

การผสมเทียม

เนื่องจากไข่ปลาสวายเป็นไข่จมติดวัสดุ การผสมเทียมจึงใช้วิธีกึ่งเปียก โดยการรีดไข่ลงในภาชนะที่แห้งสนิท และรีดน้ำเชื้อลงผสม และใช้ขนไก่คนจนทั่ว ระหว่างคนเติมน้ำกลั่นหรือน้ำสะอาด ใช้น้ำผสมดินโคลนล้างเพื่อไม่ให้ติดกัน จากนั้นก็นำไข่ที่ได้ไปปักในอุปกรณ์ปักไข่ต่อไป

การปักไข่

การปักไข่จะปักในกรวยเพาะปัก (กรวยจระจก) ไข่ปลาจะปักออกเป็นตัวในระยะเวลา 27 - 33 ชั่วโมง หลังจากวางไข่ ที่อุณหภูมิ 28 - 31 องศาเซลเซียส ลูกปลาที่ปักออกเป็นตัวใหม่ ๆ จะมีขนาดความยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร มีลักษณะใสและโปร่งแสง และยังไม่ว่ายน้ำ คงปักตัวอยู่เฉย ๆ ประมาณ 1 - 2

ชั่วโมง จนลูกปลาแข็งแรงขึ้นแล้วจึงเริ่มเคลื่อนไหว

การอนุบาลลูกปลาสวย

ภายหลังลูกปลาออกจากไข่ได้ 2 วัน ลูกปลาจะเริ่มกินอาหาร โดยอนุบาลไว้ในบ่อคอนกรีต เพื่อให้ลูกปลาแข็งแรงขึ้น โดยให้กินไข่แดงต้มบดละเอียด และไรแดงหลังจากนั้นก็ปล่อยลูกปลาลงบ่อดิน บ่อนี้ต้องทำความสะอาดและกำจัดศัตรูลูกปลาเสียก่อน จากนั้นเติมปุ๋ยคอกในอัตราประมาณ 500 กิโลกรัมต่อไร่ ภายหลังสูบน้ำเข้าประมาณ 2-3 วัน น้ำจะมีสีเขียวจึงปล่อยลูกปลาลงบ่อ ให้ไรแดงในอัตราประมาณ 40 กระป๋องนมต่อไร่ต่อวัน เมื่อสังเกตจะพบว่าลูกปลาเริ่มขึ้นน้ำ ซึ่งจะเป็นเวลา 5 วัน หลังจากลงบ่อดิน ก็จะเปลี่ยนอาหารเป็นปลา ป่นผสมรำสาคให้ทั่วบ่อ เมื่ออนุบาลได้ประมาณ 4-5 สัปดาห์จะได้ลูกปลานขนาด 2-5 เซนติเมตร ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด

การอนุบาลลูกปลาเพื่อขายเป็นอาชีพหรือทางการดำนิยมนุบาลในบ่อดิน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

(1) ทำความสะอาดบ่อดินที่จะทำการอนุบาล เพื่อทำลายศัตรูปลา ใส่ปูนขาวและปุ๋ยคอก

(2) การเติมน้ำลงบ่อและปล่อยลูกปลา ทำได้ 2 แบบ คือ

- เติมน้ำลงบ่อให้ได้ระดับประมาณ 20 - 30 เซนติเมตร ทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จึงเพิ่มระดับน้ำให้ได้ระดับ 70 - 100 เซนติเมตร แล้วจึงปล่อยลูกปลาวัยอ่อน ที่เตรียมไว้ลงบ่อ แต่ก่อนจะปล่อยลูกปลาควรกำจัดแมลง โดยเฉพาะมวนกรรเชียงในการกำจัดใช้

น้ำมันโซลา 1 แกลลอน/บ่อ 1 ไร่ บางคนเอาน้ำสบู่หรือน้ำผงซักฟอกผสมลงไปเล็กน้อย เพื่อให้น้ำมันไม่จับตัวเป็นแพ สาดน้ำมันหรือน้ำมันโซลาผสมดังกล่าวให้ทั่วบ่อ ควรเป็นตอนกลางวันที่มีแสงแดดและเมื่อสังเกต เห็นว่ามวนกรรเชียงถูกกำจัดหมดแล้วแต่เหลือคราบน้ำมันอยู่บนผิวน้ำในบ่อ ก็ให้เอาระละเอียดหว่านสาด ในบริเวณคราบน้ำมัน เพื่อให้รำละเอียดจับกับคราบน้ำมัน เมื่อลอยไปติดชายบ่อด้านใด ก็ใช้สวิงหรือผ้าขาวบางตักขึ้น

- เติมน้ำลงบ่อในระดับ 20 - 30 เซนติเมตร ก่อนปล่อยลูกปลา 1 - 2 วัน แล้วปล่อยลูกปลา ขณะเดียวกันก็เพิ่มระดับน้ำขณะที่ปล่อยปลาบ่อเพื่อให้ลูกปลากระจายทั่วบ่อ วิธีการทำแบบนี้ไม่ต้องใช้น้ำมันโซลาแก้มจัดมวนกรรเชียง วิธีนี้ลูกโรนน้ำที่เป็นอาหารปลาธรรมชาติในบ่ออาจเกิดไม่ทัน ในระยะแรกการให้อาหารส่วนใหญ่จึงเป็นไข่แดงต้ม บดละเอียด และถ้าหาไรแดงจากที่อื่นมา ให้ลูกปลาด้วยก็จะช่วยให้ลูกปลาโตเร็ว และมีเปอร์เซ็นต์รอดมาก อีกด้วย

(3) การนำลูกปลาวัยอ่อนลงปล่อยในบ่อดินที่ใช้ฮูลูบอลลูกปลาใช้อัตรา 300 - 400 ตัว/ตรม.

(4) การให้ไข่แดงต้มบดละเอียดแล้วสาดทั่วบ่อให้วันหลายครั้งและคอยสังเกตว่าเพียงพอหรือไม่

(5) หลังจากนั้นประมาณ 5 - 7 วันจะสังเกตเห็นว่า ลูกปลาเริ่มขึ้นสู่ผิว น้ำซึ่งระยะนี้จะต้องให้อาหาร

ประเภทปลา ป่นผสมรำสาดให้ทั่วบ่อ โดยอาศัยการสังเกตในการกินอาหารของลูกปลา ระยะนี้ไม่จำเป็นต้องให้ไรแดงอีกต่อไปลูกปลาที่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างดีภายในระยะ 4-5 สัปดาห์ จะมีขนาด

ยาว 2-5 เซนติเมตร

การเลี้ยงปลาสวย

การเลี้ยง ปลาสวยประเภทเลี้ยงชนิดเดียว นั้น ปัจจุบันมีการเลี้ยงอยู่ 2 วิธีคือเลี้ยงในบ่อดินและเลี้ยงในกระชัง

1. การเลี้ยงปลาในบ่อดิน

การเลี้ยงปลาสวยในบ่อดิน นิยมเลี้ยงกันมากในภาคกลาง โดยเฉพาะในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ลงมาถึงสุพรรณบุรี ปทุมธานีและกรุงเทพมหานคร แต่ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยง การให้อาหารตลอดจนการเจริญเติบโตค่อนข้างจะแตกต่างกันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะมีปัจจัยอยู่หลายอย่างที่ทำให้มีข้อแตกต่างดังกล่าว เช่น น้ำและคุณสมบัติของน้ำที่ใช้เลี้ยง อาหารที่ใช้เลี้ยง วิธีการเลี้ยงและการจัดการ ตลอดจนการเอาใจใส่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเลี้ยงทั้งนั้น อย่างไรก็ตามการเลี้ยงปลาสวย ควรจะได้มีการพิจารณาหลักทั่ว ๆ ไปดังต่อไปนี้

1.1 ขนาดของบ่อและที่ตั้ง ควรเป็นบ่อขนาดใหญ่ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ ขึ้นไปหรืออย่างน้อยไม่ควรต่ำกว่า 400 ตารางเมตร ความลึกประมาณ 2 เมตร ที่ตั้งของบ่อควรใกล้แม่น้ำหรือลำคลองที่สามารถรับน้ำและระบายน้ำเข้าออกได้เมื่อต้องการ

1.2 การเตรียมบ่อ ใช้หลักการและวิธีการเดียวกับหลักการเตรียมบ่อเลี้ยงปลาทั่วไป

1.3 น้ำที่เอามาใส่ไว้ในบ่อ ต้องเป็นน้ำที่มีคุณสมบัติมีความเป็นกรด-ด่าง และปริมาณออกซิเจนเหมาะสม

1.4 การคัดเลือกพันธุ์ปลา สำหรับปล่อยลงบ่อเลี้ยงควรพิจารณาถือเอาหลักง่าย ๆ ดังนี้

- เป็นปลาที่สมบูรณ์ ไม่เป็นแผล ไม่แคระแกร็นหรือพิการ และปราศจากโรค

- เป็นปลาขนาดไล่เลี่ยกัน เพราะปลาที่โตแตกต่างกัน

กันจะรังแกกันและแย่งอาหาร ผู้ตัวโตไม่ได้ เมื่อถึงเวลาจับขายทำให้มีปัญหา บางที่ต้องคัดก่อนทำการเลี้ยงต่อไปหรือบางที่มีอุปสรรคในการเลี้ยง

1.5 อัตราการปล่อย ปลาที่ปล่อยควรมีขนาดค่อนข้างโต หรือ ขนาด 5 - 12 ซม. อัตราการปล่อย 2 - 3 ตัว/ ตรม. ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของอาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของน้ำที่ใช้เลี้ยง

1.6 อาหารและการให้อาหาร ปลาสวายเป็นปลากินอาหารได้ทุกประเภทโดยไม่เลือก ซึ่งได้แก่ พืชสัตว์เล็ก ๆ อยู่ในน้ำ เช่น พอกแมลง ใส้เดือน หนอนและ ตะไคร่น้ำ ตลอดจนพวกจอกแหนและผักที่กินใบ นอกจากนี้ปลาสวายยังมีความสามารถในการใช้มูลสัตว์จำพวกหมู ไก่ และจำพวก วัว ควาย ให้เป็นอาหารโดยตรงได้อีกด้วย เพราะเหตุนี้เอง ปลาสวายจึงเป็นปลาที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นปลาเลี้ยงแบบไร้ผสมหรือเรียกว่าแบบผสมผสานชนิดหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมอย่างกว้างขวาง

การหาวัดสุ มาใช้เป็นอาหารของปลาสวาย เป็นจุดสำคัญจุดหนึ่ง ของการเลี้ยงปลาสวาย เพราะในการเลี้ยงปลาสวาย ให้มีความสำเร็จหรือให้ได้ผลกำไรนั้น อยู่ที่การหาวัดสุมาใช้เป็นอาหาร ถ้าหากการหาวัดสุมา ได้ด้วยราคาถูกลง การเลี้ยงปลาก็ได้กำไร และในทางตรงกันข้ามถ้าหาวัดสุหาได้ด้วยราคาแพงก็จะได้กำไรน้อยหรือขาดทุน อาหารที่ใช้เลี้ยงปลาสวายในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ปทุมธานี และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตปลาสวาย ส่วนใหญ่จะได้มาจาก

- เศษอาหารจากภัตตาคารและร้านค้า
- พอกมูลสัตว์ หรืออาหารจากส่วนที่ย่อยไม่หมดของกระเพาะและลำไส้ของโค กระบือและสุกร จาก โรงฆ่าสัตว์
- เศษผักจากสวนผักซึ่งผู้ทำสวนผักตัดและคัดทิ้ง
- เศษผักจากตลาดสดที่ถูกตัดทิ้ง ตลอดจนเศษเครื่องในและเหงือกปลาที่แม่ค้าในตลาดควักทิ้ง
- เศษมันเส้น (จากมันสำปะหลัง) หรือมันเส้น หรือหัวมัน ตลอดจนใบมัน โดยเฉพาะใบมันอายุโยนให้ โดยตรงหรือต้มผสมกับวัสดุอื่นให้กิน

1.7 การเลี้ยงเต็บโต การเลี้ยงปลาสรวยในบ่อดิน จะใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 8 -12 เดือนปลาสรวย จะมีขนาด 1 - 1.5 กก. ซึ่งเป็นขนาดที่จำหน่ายได้ในท้องตลาดทั่ว ๆ ไป

1.8 การจับ หากทำการจับปลาจำนวนน้อย ให้ใช้แหหรือสวิง แต่ถ้าจำนวนมาก ควรใช้อวนหรือเฟือกสุกปลอม หากเป็นบ่อขนาดใหญ่ ให้แบ่งตอนของบ่อด้วยเฟือกหรืออวนก่อน แล้วใช้อวนปลอมสกัดจับส่วนที่ต้องการออก เพื่อไม่ให้ปลาในบริเวณที่เหลือมีอาการตื่นตกใจตามไปด้วย

1.9 wawalit ปลาที่เลี้ยงในบ่อดินจะมีผลผลิตในระยะ 8 - 12 เดือน ประมาณ 4,000 - 6,000 กก./ไร่ ทั้งนี้แล้วแต่ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่ให้และน้ำที่ใช้เลี้ยง

การแก้ปัญหากลิ่นสาบโคลนของปลาสรวยที่เลี้ยงในบ่อ

จากการเลี้ยงปลาสรวยในบ่อโดยเฉพาะที่เลี้ยงอย่างหนาแน่นนั้น มักจะมีกลิ่นสาบโคลนเมื่อนำมาทำเป็นอาหาร การแก้ปัญหากลิ่นสาบโคลนมีดังนี้

- ถ่ายเทน้ำที่เลี้ยงปลาติดต่อกันเป็นระยะเวลาหนึ่ง ก่อนจะนำปลาสรวยไปจำหน่ายหรือทำอาหาร
- ก่อนจะนำไปจำหน่าย หรือทำอาหาร ควรจับปลาหรือถ่ายปลาจากบ่อเก่าไปบ่อใหม่ที่มีน้ำสะอาดและถ่ายเทได้ พอสมควร แล้วให้อาหารจำพวก ปลายข้าวต้มผสมรำ ก่อนนำไปจำหน่าย 2 - 3 วัน จะทำให้ปลามีกลิ่นดีขึ้น เมื่อทำอาหาร

2. การเลี้ยงปลาในกระชัง

การเลี้ยงปลาสรวยในกระชังนั้น เป็นการเลี้ยงที่ให้ผลผลิตสูงกว่าการเลี้ยงในบ่อดิน เป็นการเลี้ยงที่ได้รับความนิยมอย่างมาก จากเกษตรกรที่อาศัยเรือนแพในแม่น้ำ ลำคลองแถบภาคกลาง เช่น จังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี พระนครศรีอยุธยา ฯลฯ หลักเกณฑ์การเลี้ยงปลาสรวยในกระชังมีดังนี้

2.1 ที่ตั้งของกระชัง ควรตั้งในแหล่งน้ำจืด ที่มีน้ำไหลถ่ายเทได้ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หากจะเลี้ยงในอ่างเก็บน้ำ ควรตั้งกระชังให้อยู่ในบริเวณตอนบนของอ่าง ซึ่งมีกระแสน้ำพอที่จะช่วยถ่ายเทของเสียจากกระชังได้บ้างก็จะเป็นการดี

2.2 วัสดุที่ใช้สร้างกระชัง ส่วนใหญ่นิยมทำด้วยไม้เนื้อแข็งและจะมีอยู่บ้างที่ยังใช้ไม้ไผ่สานทำเป็นกระชัง นอกจากนั้นก็มีการใช้เนื้ออวนโพลีเอททิลีน แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก ในการใช้วัสดุพุงกระชังให้ลอยน้ำนั้นนิยม ใช้ไม้ไผ่มัดเป็นแพลูกบวบ

2.3 ขนาดของกระชัง ส่วนใหญ่ถ้าเป็นกระชังไม้หรือ อวนจะมีขนาด 8 - 15 ตารางเมตร ลึก 1.25 - 1.50 เมตร และถ้าเป็นไม้ไผ่สานจะมีขนาด 2 x 5 x 1.5 เมตร

2.4 อัตราการปล่อย ปลาที่มีขนาด 7 - 12 ซม. ปล่อยในอัตรา 100 - 200 ตัว / ตารางเมตร

2.5 อาหารและการให้อาหาร ใช้อาหารและส่วนประกอบของอาหารที่เลี้ยงในบ่อ แต่มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการให้อาหารปลาที่เลี้ยงในกระชังนั้น อาหารอาจจะฟุ้งกระจายขณะที่ปลาสรวยแย่ง

กันกินอาหาร จะมีส่วนสูญเสียอยู่จำนวนหนึ่งอาจแก้ไขได้โดยใส่สารเหนียวผสมในอาหารที่ให้อาหารที่ให้อาหารจะให้อาหาร
ละ 1 ครั้ง ในปริมาณ 3 - 5 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว

2.6 การเจริญเติบโต ขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของอาหารที่ให้ หากเป็นกระชังขนาด
ประมาณ 10 ตารางเมตร ลึก 1.25 เมตร ปล่อยปลา 150 - 200 ตัว / ตารางเมตร ใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 1
ปี จะให้ผลผลิตประมาณ 1,500 กก. /กระชัง

2.7 การจับและลำเลียงส่งตลาด การจับปลาสวายที่เลี้ยงในกระชังนั้น ทำง่าย ๆ แบบใช้จวนล้อม
จับในกระชังซึ่งง่ายกว่าการจับในบ่อมาก การลำเลียงทางบกเพื่อให้ได้ปลามีชีวิตไปขายในตลาด ทำได้ง่าย
ๆ โดยรถยนต์โดยเฉพาะรถปิกอัพ ใช้ถังสี่เหลี่ยมขนน้ำประมาณเพียงเพื่อให้ท่วมปลา แล้วใช้จวนปิดถัง การ
ลำเลียงแบบนี้ควรทำตอนเช้ามืดหรือ กลางวันซึ่งมีอากาศเย็นจะได้ผลดีมาก

โรคของปลาสวายและการรักษา

โดยปกติปลาสวายมักจะไม่ค่อยเป็นโรคมักนัก โรคที่พบบ่อยจะพบได้บ้างคือ

1. โรคที่เกิดจากพยาธิ "อิต" (Ichthyophthirius sp.) เกิดได้กับปลาทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่
จัดว่า เป็นโรคที่ทำความเสียหายให้แก่ผู้เลี้ยงปลามากที่สุด เนื่องจากตัวเต็มวัยของพยาธิอยู่ใต้ผิวหนังของ
ปลาและดูดเลือดกินเป็นอาหาร ปลาที่เป็นโรคชนิดนี้จะปรากฏจุดสีขาวกระจายไปทั่วลำตัว มีเมือกหลุด
ออกมาและมีอาการเฉื่อยชา โรคนี้มักเกิดจาก การเลี้ยงปลาหนาแน่นมากเกินไป อาหารไม่มีคุณภาพและ
ปริมาณไม่พอเพียง คุณหมามีดำ ถ้าพบว่า ปลาตัวใดเป็นโรคนี้ ให้รีบใช้ยากำจัดทันที ก็สามารถป้องกันการ
ระบาดของโรคได้ เพราะอิตเข้าทำลายตัวปลาไม่พร้อมกัน

วิธีแก้ไข

- แช่ปลาในน้ำยาฟอรัมาลิน (Formalin) เข้มข้น 25 ส่วนในล้านส่วน โดยแช่วันเว้นวัน
- แช่ปลาที่เป็นโรคใช้ น้ำยาเมทิลีนบลู (Methylene blue) เข้มข้น 200 ส่วนในล้านส่วน
ประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วย้ายมาชังไว้ในบ่อที่มีน้ำสะอาดประมาณ 2 - 3 วัน จุดขาว ๆ จะค่อย ๆ หายไปเอง
- แช่ปลาในสารละลายไนโตรฟูราโซน ความเข้มข้น 1 กรัมต่อน้ำ 40 ลิตร นานประมาณ 2 - 3
วัน
- แช่ปลาในสารละลายออร์โธมัยซิน ความเข้มข้น 15 มิลลิกรัมต่อน้ำ/ลิตร นานประมาณ 4 วัน

2. โรคที่เกิดจากพยาธิ "ทริโคดีนา" (Trichodina sp.) ส่วนมากเป็นกับปลาขนาดเล็ก พยาธิชนิด
นี้จะเกาะ อยู่ตามบริเวณลำตัว ครีบ ซี่เหงือก อาการที่ปรากฏ ฎ คือ มีลักษณะเป็นแผ่นเยื่อบาง ๆ ปกคลุม
บริเวณดังกล่าวทำให้ ปลามีอาการเฉื่อยชา ไม่ค่อยกินอาหารและจะตายในที่สุด

วิธีกำจัดทำได้หลายวิธี เช่น

- แช่ปลาในน้ำเกลือเข้มข้น 3% เมื่อปลามีอาการกระวนกระวายแล้วจึงเปลี่ยนน้ำใหม่
- แช่ปลาในน้ำยาฟอรัมาลิน เข้มข้น 25 ส่วนในล้านส่วน
- แช่ปลาในสารละลายต่างทาบทิม 3 ส่วนในล้านส่วน

3.โรคทองบวม เกิดกับปลาสรวยทุกชนิด อาการที่ปรากฏคือ ส่วนท้องของปลาจะบวมออกมาเห็นได้ ชัดเจน ทำให้ปลามีการเคลื่อนไหวช้าลงและตายในที่สุดเช่นกัน การรักษาที่ได้ผล คือ การถ่ายน้ำ และใส่เกลือลงในบ่อปลา

4. โรคที่เกิดจากพยาธิ “แดคทิลิอัส” (Dactylogyrus sp.) หรือพวกพยาธิตัวแบน เกิดกับปลาทุกขนาด ปลาที่เป็นโรคนี้จะมีอาการหายใจไม่สะดวก เพราะพยาธิจะเข้าเกาะและทำลายซีเหงือกปลา การกำจัดทำได้โดยการใช้ น้ำยาฟอมาลิน 50 ส่วนในล้านส่วนหรือสารละลาย ดิพเทอร์เร็กซ์ 0.25 ส่วนในล้านส่วน ก็ได้ผลเช่นเดียวกันและการใช้ตัวยาเข้มข้นในระดับนี้ หากปลาที่ใส่ลงแช่ในน้ำยา มีอาการทรมานทรมาย ควรจับปลาไปปล่อยไว้ในน้ำ ธรรมชาติต่อไป มิฉะนั้นปลาอาจตายได้โดยทั่วไปจะแช่ไม่เกิน 10 - 15 นาที ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับน้ำและอุณหภูมิของน้ำที่ใส่แช่ หากอุณหภูมิสูง น้ำมีปริมาณน้อย ก็ต้องใช้ระยะเวลาสั้นกว่านี้

หมายเหตุ อัตราส่วน 1 ส่วนในล้านส่วน หมายถึง น้ำยา 1 ซีซี ต่อปริมาณน้ำ 1 ลูกบาศก์เมตร หรือ 1,000 ลิตร

5.โรคทูตเปิดบาดสาธ ปลาที่เป็นโรคนี้จะมีตุ่มสีขาวขุ่นอยู่ตามลำตัวลักษณะคล้ายเม็ดข้าวสาร มักพบใน กรณีที่มีการปล่อยปลาเลี้ยงอย่างหนาแน่นและการถ่ายเทน้ำไม่สะดวก ปลาจะมีอาการผอมไม่กินอาหารและทยอยตาย สาเหตุของโรคนี้เกิดจาก เชื้อสปอร์โรซัว ขนาดเล็กชนิดของปลาที่มีรายงานว่า เป็นโรคนี้ ได้แก่ ปลาดุก สวาย

การป้องกันและรักษา

1. อย่าปล่อยปลาแน่นเกินไป และควรทำการถ่ายเทน้ำในบ่อปลาอย่างสม่ำเสมอ
2. ถ้าพบปลาเป็นโรคควรเผาหรือฝังเสีย เพื่อป้องกันการระบาดของโรค
3. เมื่อปลาเป็นโรคแล้วไม่มีทางรักษา
4. ถ้านำปลาที่เป็นโรคในขั้นไม่รุนแรงมาก มาเลี้ยงในที่ที่มีน้ำถ่ายเทสะดวกและในอัตราที่ไม่หนาแน่นมาก ปลา ก็อาจจะหายจากโรคได้เองบางส่วน

ประโยชน์ของปลาสรวย

ใช้บริโภคในครัวเรือน ใช้จำหน่ายสด และนำไปแปรรูป เช่น ทำปลาสรวยรมควัน ลูกชิ้นปลาสรวย ข้าวเกรียบปลาสรวย ปลาสรวยหวานและเค็ม ในกรณีจำหน่ายปลาสรวยสดไม่ได้ทันที สามารถเก็บไว้โดยวิธีแช่แข็งคือแช่เนื้อปลาเป็นชิ้นแล้วอัดเป็นก้อนเคลือบด้วยน้ำแข็งนำไปเก็บไว้ที่อุณหภูมิ-18 องศาเซลเซียส หรือต่ำกว่านี้จะเก็บรักษาเนื้อปลาสรวยได้นานถึงประมาณ60 วันโดยเนื้อปลาจะมีคุณภาพคงเดิม

แนวโน้มของการเลี้ยงปลาสรวย

ปลาสรวยเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย อดทนต่อสภาพแวดล้อมและเจริญเติบโตเร็ว การเลี้ยงปลาสรวยในบ่อที่น้ำไหล หรือเลี้ยงปลาในกระชัง จะได้ปลาที่มีคุณภาพ เนื้อดี กลิ่นสาบลดลง เป็นที่นิยมของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้นและมีแนวโน้มส่งออกจำหน่ายไปสู่ตลาดต่างประเทศอีกด้วย